

Morgan Johansson: Folk och försvars rikskonferens 2018

Talare

Morgan Johansson
Justitieminister

Datum

16 januari 2018

Plats

Sälen

Mina damer och herrar,

När man ska beskriva den säkerhetspolitiska utvecklingen de senaste decennierna så är det särskilt två händelser som mer än några andra markerar historiens hållpunkter.

Den ena är förstås murens fall 1989. Då var jag 19 år, uppväxt med supermakternas kapprustning, kärnvapenhot och kallt krig.

1989 och åren därefter förändrades allt detta. Sovjetunionens kollaps och de central- och östeuropeiska staternas frigörelse från kommunismen och inträde i den demokratiska sfären var den stora politiska händelsen min ungdom. Vi var många som vallfärdade till Berlin för att knacka loss en bit av den mur som då fortfarande stod där som ett monument över ett vrickat system och en absurd uppdelning av Europa. Själv var jag där sommaren 1990, för att man ville vara på plats och känna historiens vingslag.

Efter några år av oro – inte minst i det sönderfallande Sovjetunionen och så naturligtvis det vedervärdiga kriget i det forna Jugoslavien – så etablerades trots allt en ny stabilitet, baserad på ett växande och framgångsrikt EU. Under det svenska ordförandeskapet i EU år 2001 banades väg för EUinträde för många av de central- och östeuropeiska staterna.

Så vid millennieskiftet så var det mycket som såg ljusst ut, både i Sverige och internationellt. Men det skulle förändras snabbt. 2001 var året för det framgångsrika svenska ordförandeskapet i EU. Men det var också året för vår generations andra stora säkerhetspolitiska händelse. Och då talar jag förstås om Al Qaidas terrorattack mot World Trade Center och flera andra mål i USA den elfte september 2001.

Jag satt då i riksdagen, men jobbade av och till i Regeringskansliet och jag minns mycket väl vad Göran Persson sa vid detta tillfälle: efter detta blir världen aldrig sig lik.

I dag står vi här, drygt 15 år senare. Efter ett Afghanistankrig och två Irakkrig, efter en arabisk vår och ett pågående krig i Syrien – bara det beskrivet som den största humanitära katastrofen i vår tid. Vi har krig i Ukraina, en pågående flyktingkris i Afrika och Mellanöstern, ett totalt låst läge mellan Israel och Palestina, ett allt mer oberäkneligt Ryssland, växande spänningar på Koreahalvön och en amerikansk president som höjt tonläget på ett sätt som ingen annan gjort före honom.

Och vi står här efter ett stort antal terroristattentat i europeiska länder utförda av islamistiska extremister, de flesta fall. Men låt oss heller inte glömma att det värsta terrorattentatet i Norden under efterkrigstiden utfördes av en norsk nazist, med socialdemokratin som mål. Terrorhotet kan se olika ut.

Det är bara att konstatera att det enade, trygga, säkra och välmående Europa som vi drömde om i vår ungdom är långt borta.

Sverige är ett land som alltid strävar efter fred och avspänning. Men det innebär inte att vi släpper ner garden när instabiliteten ökar. Tvärtom. När vi ser en ökad osäkerhet i vår omvärld och nya hot, då höjer vi vår beredskap och rustar Sverige för trygghet.

Ni har hört statsministern och försvarsministern tala om de generella riktlinjerna och utvecklingen av totalförsvaret med fokus på det militära försvaret. Mina delar av detta handlar framför allt om mitt ansvar för terroristbekämpningen, och om mitt ansvar för det civila försvaret och alla dess aspekter.

Jag ska börja med att säga några ord om terrorismen. Och det måste börja med attacken på Drottninggatan den 7 april. Jag tror att vi kan lära oss mycket om vad som hände den dagen. Det här är ju föremål för analyser och utvärderingar. Men två saker tycker jag att man vågar säga redan nu. Det första är hur viktigt det är att ha övat för krissituationer. Polisen, räddningstjänsten, sjukvården var snabbt på plats, och löste sina uppgifter av allt att döma på ett mycket

professionellt sätt. Sambandet och samarbetet verkar ha fungerat väl. Mitt i detta kaos så kunde det offentliga Sverige skapa någon form av ordning och struktur, och dessutom lyckades man också gripa gärningsmannen mycket snabbt – tack vare allmänheten, övervakningskamerorna och ett mycket bra polisarbete.

Jag och socialministern besökte häromdagen Karolinska sjukhuset, där de flesta av de skadade togs om hand 7 april. Vi möttes av kunnig, engagerad och professionell vårdpersonal, som berättade om hur de agerat den dagen. Imponerande i sig, men de kunde också vittna om att samarbetet med polisen fungerat väl – t.ex. så tog det inte lång tid innan polis med förstärkningsvapen var på plats för att skydda sjukhuset mot eventuella uppföljande terrorattacker.

Det andra är att när Sverige drabbades av ett terrordåd reagerade inte befolkningen med misstro eller egoism. Istället visade man värme och medmänsklighet. När människor inte kunde ta sig hem så fylldes sociala medier med meddelanden av typen: "Kom hem till mig så bjuder jag på pizza". Eller "Jag har en bäddsoffa om någon behöver sova över." Eller "Jag kan skjutsa dig hem."

När Sverige attackerades den 7 april så svarade Sveriges folk med att visa att solidaritet och sammanhållning alltid är starkare än terrorism. Och en sådan befolkning kan man egentligen aldrig kuva.

Grunden för det fortsatta arbetet mot terrorism är regeringens nationella strategi mot terrorism och de två blocköverskridande överenskommelser mot terrorism som regeringen och de borgerliga partierna slutit. Tillsammans har vi kommit överens om 29 punkter för att förebygga, förhindra och försvåra terrorism. Det är en styrka för Sverige att sådana här breda uppgörelser kan göras.

För bara några veckor sedan så skärptes straffen för grovt vapenbrott och grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. Det innebär att den som misstänks för dessa brott i princip alltid ska häktas, och att hemliga tvångsmedel, till exempel avlyssning, får användas mot den som misstänks.

Vi har också kriminaliserat terrorismresor, vi har försvårat missbruk av svenska pass, vi har utvidgat kriminaliseringen av finansiering av terrorism och vi har kriminaliserat mottagande av terroristutbildning.

Kan ni tänka er: för bara några år sedan så var det alltså inte förbjudet att åka utomlands för att utbilda sig till terrorist!

Vi arbetar vidare nu med ett förslag om att ytterligare bygga ut och förstärka lagstiftningen mot terrorism. Deltagande i och samröre med en terroristorganisation ska straffbeläggas.

Vi har dessutom gett en utredare i uppdrag att föreslå hur Säkerhetspolisen och Polismyndigheten kan ta emot underrättelser från signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet parallellt med en pågående förundersökning. Det har efterfrågats länge av de brottsbekämpande myndigheterna, eftersom dagens ordning försvårar informationsinhämtningen.

Och kom ihåg: för bara några år sedan så hade Säpo och Polisen inte ens rätt att inrikta FRA:s signalspaning. Det har de nu, och vi är alltså beredda att ta ytterligare steg i den riktningen.

Vi arbetar också vidare med förslaget att inrätta ytterligare ett hemligt tvångsmedel, hemlig dataavläsning, och vi arbetar intensivt för att lösa datalagringsfrågan, som ju också den är oerhört viktig ur ett terroristbekämpningsperspektiv.

Vi kommer att se över lagen om särskild utlänningskontroll och utreda hur kontrollen av personer som bedöms utgöra säkerhetshot kan förstärkas, t.ex. genom elektronisk övervakning.

Dessutom så har samarbetet mellan Migrationsverket och Säpo förbättrats avsevärt, för att upptäcka eventuella riskpersoner i flyktingströmmarna. Det finns nu ett mycket bättre informationsutbyte mellan dessa myndigheter än tidigare, och det är förmodligen en förklaring till att Säpo nu prövar fler ärenden än tidigare.

* * *

För oss så är frågan om våldsbejakande extremism – det må vara högerextrem, islamistisk eller vänsterextrem – i grunden en fråga om kriminalitet. Från att bejaka våld till att begå våldsbrott är steget inte långt.

Den verksamhet som bedrivits i kommittéform under Kulturdepartementet för att förebygga våldsbejakande extremism har nu permanentats och flyttats över till Justitiedepartementet.

Vi har inrättat ett center mot våldsbejakande extremism vid Brå som satte igång för två veckor sedan, och regeringen har uttryckligen i instruktionen till centret sagt att man ska bedriva arbetet utifrån kriminalpolitiska utgångspunkter.

Centret ska stärka det lokala förebyggande arbetet i kommunerna. Som allt brottsförebyggande arbete så måste det bygga på en mycket nära lokal samverkan mellan kommunerna och polisen/säkerhetspolis.

Det måste vara mer inriktat på riskindivider, riskgrupper och riskmiljöer än tidigare, och det måste finnas ett bra informationsutbyte mellan de centrala aktörerna: kommunen, polisen och säkerhetspolisen. Därför ser vi också över en del sekretessbestämmelser.

Ingen verksamhet kan bedrivas utan ordentliga resurser. Och nu gör vi ju som ni vet historiskt stora ekonomiska satsningar på polisen och

Säkerhetspolisen. För 2018-20 rör det sig om över 7 miljarder mer till polisen och över 200 miljoner kronor mer till Säpo.

Så, ska jag sammanfatta vårt pågående arbete med att höja samhällets förmåga att bekämpa och förebygga terrorism, så handlar det om detta – mer resurser, heltäckande strafflagstiftning, straffskärpningar, ökad bevakning och vaksamhet och sist men inte minst ett ökat lokalt samarbete.

* * *

Så långt terrorhotet. Det är illa nog. Men vi måste också förbereda oss för ännu värre scenarier, de som kan följa på ett allvarligt försämrat säkerhetspolitisk läge. Och då talar vi om krigsfara och krig.

Under många år så låg det civila försvaret för fåfot, i malpåse. Nu återupprättar vi det. Ska man bygga upp något nytt, så skadar det ju inte att börja med att se efter hur man gjorde förr.

Och som i så många andra frågor, så kan man alltid börja med att fråga Tage Erlander. Det är en av mina politiska idoler, och det började redan i tonåren. När mina kompisar hade Kiss och Iron Maiden på väggen, så hade jag Erlanders memoarer i bokhyllan. Det låter nördigt, och det var det väl också.

I dag står alla Erlanders dagböcker prydligt uppradade bredvid memoarerna, och just nu håller jag på med Dick Harrisons tegelstensbiografi som ger ytterligare fördjupning av Erlanders unika politiska gärning för Sverige – och ytterligare kunskap om Sverige under och efter kriget.

Tage Erlander hade ju ansvar för det civila försvaret när det gällde befolkningsskydd, räddningstjänst och polis under kriget. Han var statssekreterare åt socialminister Gustav Möller, och då låg dessa delar av civilförsvaret på Socialdepartementet.

I sina memoarer skriver Erlander: "Att ett totalt krig innebar omätliga lidanden för städernas och tätorternas civilbefolkning begrep vi. Det kändes också som en bjudande plikt att söka skydda människorna för dessa fasor eller att åtminstone ge dem en chans att överleva. Men var det icke en farlig illusion att tro att man kunde ge civilbefolkningen ett sådant skydd?"

Och så resonerar han kring hur resurserna mellan det militära och det civila försvaret ska fördelas. Var det inte fåfängt att tro att man ens kunde skydda civilbefolkningen i någon större utsträckning om kriget verkligen blev ett faktum, och var det i så fall inte bättre att lägga alla resurser till det militära försvaret, så att det blev så starkt att en angripare skulle avstå från att attackera Sverige, eller, om det väl hände, att denne i så fall kunde slås tillbaka?

Efter att på typiskt erlanderskt vis ha brottats med argumenten så kommer han och Möller fram till att civilt försvar är ett viktigt komplement till det militära försvaret, och de blir allt mer övertygade ju närmare krigshotet kommer.

Och argumenten för ett starkt civilt försvar är ju starka. För det första är det ju det moraliska argumentet: en stat har en plikt att göra vad man kan för att skydda sin befolkning. Och det gäller i ännu högre utsträckning den del av befolkningen som inte kan skydda sig själv, civilbefolkningen.

I alla krig som vi känner till så är det civilbefolkningen som drabbas värst, och det räcker med att se på Syrien idag för att förstå att det fortfarande är på det sättet. Och vapnens förstörelseförmåga har inte precis minskat sedan 1940-talet.

För det andra så finns det också ett starkt försvarsstrategiskt argument. En angripare vet att om man knäcker civilbefolkningen, då kan man också knäcka försvarsviljan, och då är kriget snart vunnet.

Och så för det tredje så har vi ett argument som jag menar är ännu starkare idag, och det är att ett starkt civilt försvar har vi stor nytta av inte bara i tider av höjd beredskap eller i värsta fall krig – det har vi också stor nytta av i fredstid.

Det räcker med att tänka på våra IT-system. Genom att öka skyddet för våra IT-system, så minskar vi risken för att främmande makt ska ta sig in i dem. Men vi minskar ju också risken för att de ska angripas av terroristgrupper, andra sabotörer eller enskilda hackare. Satsningar på det civila försvaret medför att vi skapar säkrare strukturer som vi har nytta av både i fredstid och i sämre tider.

Det Sverige som Erlander verkade i och byggde upp ett civilt försvar för, såg naturligtvis mycket annorlunda ut än dagens moderna Sverige. Det moderna samhället är både mer robust och mer sårbart på samma gång.

På många sätt är vi starkare. Befolkningens hälsa är bättre. Vår motståndskraft mot sjukdomar är större. Sjukvården är mycket bättre. Infrastruktur och kommunikationsmöjligheter likaså. Bara för att nämna något.

Men vi är också avsevärt mer sårbara. Vi är mycket mer export- och importberoende – det innebär i sin tur att ett försämrat omvärldsläge med minskad handel som följd drabbar Sverige både snabbare och hårdare än många andra länder.

Och det gäller i allra högsta grad en så viktig sak som livsmedel: vi är i mycket lägre grad självförsörjande på livsmedel i dag.

Vi är extremt mycket mer elberoende. Om elen slås ut så blir det inte bara mörkt och kallt. Vi tappar också de moderna kommunikationerna, när smartphonebatteriet laddat ur. Och vi kommer att upptäcka att mycket av det som vi förr hade på papper, det har vi nu digitalt och kan inte längre nås.

Och som jag nämnde tidigare så gör just våra IT-system oss väldigt sårbara för yttre angrepp. Den som tar sig in i dem, kan inte bara komma åt våra hemligheter utan också direkt skada viktiga samhällsfunktioner.

Nu bygger vi upp det civila försvaret igen. Det syftar som tidigare till att skydda civilbefolkningen, säkerställa viktiga samhällsfunktioner och att stödja det militära försvaret vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld.

Viss inspiration och vissa lärdomar kan vi dra av 1940-talet och efterkrigstiden. Men vår utgångspunkt måste vara att skapa ett modernt civilt försvar, som utgår ifrån det Sverige, den omvärld och den problembild vi har i dag. Vår beredskap måste kunna hantera en situation som till exempel börjar med cyberattacker eller påverkanskampanjer men som över tid eskalerar till ett väpnat angrepp.

Därför är det av största vikt att nära hålla samman arbetet med krisberedskap och civilt försvar. Då kan vi steglöst intensifiera motåtgärderna. Vi måste utgå ifrån den struktur vi har i fredstid, men stärka den så att den klarar också de extrema situationer som en höjd beredskap och krigsfara kan föra med sig.

Under den här mandatperioden så har vi påbörjat återuppbyggnaden av det civila försvaret, i enlighet med de blocköverskridande försvarsöverenskommelser som träffats mellan regeringen, Moderaterna och Centerpartiet.

2015 gavs de bevakningsansvariga myndigheterna i uppdrag att redovisa sin planering vid händelse av krig. För att driva på utvecklingen fick Försvarsmakten och MSB också i uppdrag att ta fram en grundsyn för en sammanhängande planering för totalförsvaret.

Uppdraget har utvecklats. Nu ska Försvarsmakten och MSB också prioritera att ge stöd till bevakningsansvariga myndigheter och prioriterade landsting och kommuner, så att de kan stärka sin förmåga.

Den senaste försvarsuppgörelsen innebär att det tillförs nya resurser för att bygga upp och stärka det civila försvaret. Vi satte av 85 miljoner kronor 2017, men från och med i år rör sig om över 400 miljoner kronor per år, sammanlagt 1,3 miljarder kronor 2018-20.

Det är den största ekonomiska satsningen på det civila försvaret som har gjorts på 20 år och innebär att myndigheter, kommuner, landsting och länsstyrelser nu för första gången på mycket länge t ex kan anställa fler, kan stärka säkerhetsskyddet och informationssäkerheten och, inte minst viktigt, kan genomföra övningar.

Kanske har allmänheten inte uppfattat den nya satsningen på det civila försvaret, men de kommer att märka det inom kort.

Minns ni denna? Den gamla broschyren "Om kriget kommer" som delades ut till alla hushåll under efterkrigstiden?

Under våren får Sveriges hushåll, alla 4,5 miljoner, en ny skrift om vilka förberedelser de ska vidta inför kriser och i värsta fall krig. Då, om inte förr, så kommer det att gå upp för många i Sverige att vi menar allvar med de satsningar som vi nu gör.

I dag kan jag också meddela att samtliga bevakningsansvariga myndigheter i sina regleringsbrev för 2018 får i uppdrag att krigsplacera den personal som de anser behöva under höjd beredskap. Myndigheternas krigsplacering ska vara färdig den 31 december 2018.

Den här typen av krigsplaceringar har i praktiken legat nere i 15 år. Några myndigheter gjorde krigsplaceringar på eget initiativ 2017 – t.ex. polisen, MSB och Kustbevakningen – men nu får alltså alla 25 centrala bevakningsansvariga myndigheter och alla 21 länsstyrelser ett skarpt uppdrag att krigsplacera den personal som behövs.

Och vi går vidare. Vi har ju precis fått Försvarsberedningens rapport, som jag tycker lägger en bra grund för det fortsatta arbetet. Vi har här i Sälen redan sagt att vi ämnar ta två initiativ med anledning av rapporten.

Det gäller för det första det som försvarsministern och jag talade om igår, hur det civila försvaret ska organiseras, hur samordningen mellan olika myndigheter kan öka och hur det lokala och det regionala arbetet kan ledas och bedrivas för att bli kunna stödja det militära försvaret.

Vi kommer att tillsätta den utredning som Försvarsberedningen efterfrågar vad

gäller lednings- och ansvarsförhållanden inom det civila försvaret, såväl centralt, regionalt som lokalt. Vi kommer också att se över MSB:s uppgifter.

Och det gäller för det andra det som statsministern talade om i söndags, det psykologiska försvaret. Vi ser ju hur den nya tekniken gjort det möjligt för bl a främmande makt att bedriva påverkanskampanjer, ryktesspridning och desinformation på ett helt annat sätt än tidigare. Detta bedrivs systematiskt i denna stund mot Sverige och andra länder.

Detta måste vi vara vaksamma mot, ha beredskap för och kunna möta. Försvarsberedningen föreslår i sin rapport att behovet av att inrätta en ny myndighet med ansvar för det psykologiska försvaret utreds. Regeringen välkomnar det förslaget, och precis som statsministern har aviserat så kommer vi att gå vidare med det.

Den nya myndigheten för det psykologiska försvaret blir ett viktigt steg i arbetet med att bygga upp ett modernt totalförsvaret anpassat för vår tids hot.

* * *

Under hösten har vi talat mycket om Transportstyrelsefrågan, och det kommer säkert att fortsätta. Jag ska inte fördjupa mig i detaljer kring den, men jag tror att vi kan lära oss ett par saker och dra en del slutsatser.

Det första är hur sårbara den nya tekniken gör oss. Det vi vill ska vara hemligt, det måste förbli hemligt. Men när dessa känsliga uppgifter finns i digital form, då gäller det att se till att t.ex. främmande makt inte kan komma åt dem. Då krävs det god informations- och cybersäkerhet. Det gäller också för att vi ska kunna skydda sådana IT-system som är särskilt viktiga för samhället. Alla innehåller inte hemliga uppgifter men att systemen fungerar kan vara av oerhört stor betydelse för samhället.

Och här måste göras mycket. Regeringen införde redan för några år sedan en obligatorisk IT-incidentrapportering. Statliga myndigheter är numera skyldiga att rapportera allvarliga IT-incidenter. På det sättet kan vi få en samlad bild av vad vi utsätts för, vidta åtgärder för att förebygga angrepp och åtgärda svagheter. Egentligen är det otroligt att en sådan incidentrapportering inte funnits tidigare.

Vi tillförde också förra året ökade resurser till MSB för att förstärka arbetet med informationssäkerhet och psykologiskt försvar. I årets budget fyrfaldigas och permanentas dessa medel.

Det andra vi kan lära oss av Transportstyrelsefrågan är riskerna med att överlåta säkerhetskänslig verksamhet till privata aktörer.

Och här behövs en total förändring av myndigheternas inställning. Under många år så har utgångspunkten varit att man ska utkontraktera så mycket som möjligt, överlåta, privatisera, outsourca – använd vilka ord ni vill. Detta, i kombination med dålig kunskap om vilken typ av uppgifter man egentligen sitter på, och hur den kan vara intressant ur försvarssynpunkt, är i grunden väldigt riskfyllt.

Visst, det finns sådant som kan utkontrakteras, och att det då räcker med ett säkerhetsskyddsavtal. Men det finns också sådant som absolut inte kan säljas eller läggas ut på någon annan, och sådant som ska vara helt avskärmat, sådan information som bara kan avhandlas i avlyssningssäkra rum.

Här behöver regelverket stramas upp väsentligt. Vi måste byta inställning. Från en princip om privatisering för privatiseringens egen skull, till en princip om säkerheten först. Det är det förhållningssättet vi ska ha.

Ett första steg tar vi redan med den nya säkerhetsskyddslagen, som vi nu ska gå till riksdagen med.

Men utöver det så har vi också gett en särskild utredare, Stefan Strömberg, i uppdrag att se över var gränserna ska gå för överlåtelse och utkontraktering, och han ska också föreslå sanktioner för den som bryter mot säkerhetsskyddslagen.

Och vi skärper också redan nu kontrollen av statliga myndigheters utkontraktering och överlåtelse av säkerhetskänslig verksamhet. På torsdag beslutar regeringen om en förordningsändring som innebär att myndigheterna blir skyldiga att samråda med Säkerhetspolisen eller Försvarsmakten om de vill göra vissa upphandlingar. Och om Säpo eller Försvarsmakten avråder, då blir det stopp.

Samrådsplikt och vetorätt, således. Om Säpo eller Försvarsmakten säger till en

annan myndighet att den utkontrakteringen kan ni inte göra, för den äventyrar rikets säkerhet, ja då är det bara att lyda. Det träder i kraft 1 april.

Dessutom så tar vi nya initiativ för att höja hela samhällets informationssäkerhet. MSB stärks i sin roll att stödja aktörer i arbetet med att förebygga och hantera IT-incidenter.

Regeringen kommer att ge MSB i uppdrag att tillsammans med Polismyndigheten genomföra en nationell kampanj om informations- och cybersäkerhet, som ska innehålla konkreta tips på vad man kan göra för att skydda sig mot IT-intrång och ID-kapningar.

Det gäller allmänheten generellt, men man kommer också särskilt att rikta sig mot småföretagare för att informera om IT-relaterade risker. MSB kommer också att inrikta sig på att förbättra kommunernas informationssäkerhet, i samarbete med länsstyrelserna.

* * *

Så, avslutningsvis,

Vi lever i en tid av ökande osäkerhet. Det gäller både terroristhotet och det säkerhetspolitiska läget. Vår uppgift som regering är att vidta de åtgärder som behövs för att höja samhällets beredskap inför de hot som finns, och att göra det med så stor partipolitisk samsyn som möjligt.

Tack.

Taggar

2010-tal, 2018, Man, Politiska tal, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/morgan-johansson-folk-och-forsvars-rikskonferens-2018>